

ПІДРУЧНИК ЯК ВТІЛЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО СВІТОРОЗУМІННЯ МОЛОДИХ ПОКОЛІНЬ

Гуз К. Ж.,

*доктор педагогічних наук,
провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту
загальної середньої освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Людину ХХІ ст. неможливо уявити без наукового мислення, цілісного світогляду. Педагоги й еліта планети, а саме Римський клуб [1], змушують суспільство задуматись над тим, що ХХІ ст. – вік загрозливого розростання екологічної кризи й організації у глобальному масштабі зусиль для її нейтралізації та подолання. Через те освітні програми країн оновлюються в напрямку екологізації, інтеграції змісту освіти, встановлення його цілісності, ущільнення інформації, спрямованості змісту освіти і навчального процесу на формування системного, інтегративного мислення учнів. Проблема інтеграції змісту освіти багатоаспектна. Це і рівні інтеграції, і співвідношення понять «інтеграція – диференціація», і «механізми» інтеграції, у тому числі об'єднання змісту освітніх галузей на основі системи загальних закономірностей природи, екології, культури.

Відділом інтеграції змісту загальної середньої освіти розроблено методологічні основи інтеграції змісту освітніх галузей «Природознавство», «Математика», літературного компоненту освітньої галузі «Мови і літератури» на основі вище зазначених закономірностей. Проблема полягає у втіленні цих методологічних основ у системі підручників природничо-математичного та літературознавчого циклів предметів, особливо в профільній школі. Як показує дослідження програм, зазначених підручників, втілення в їхньому змісті скрізних принципів інтеграції загальних закономірностей природи (збереження, спрямованості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі), відповідних загальних закономірностей екології, закономірностей культури обумовило б створення з них системи підручників, завдяки якій у свідомості учнів неперервно формувалась би наукова картина світу, життєствердний національний образ світу, цілісний світогляд, без якого у нації немає майбутнього [1].

У процесі навчання учнів за вузько предметними підручниками їхня свідомість не може досягти сучасного рівня розвитку ноосфери, набувши інтегративного мислення, що включає елементи всіх стилів мислення, яке через те може вважатись симетричним або критичним. У такому мисленні елементу кожного стилю знаходиться протилежний: механістичному мисленню – імовірнісне, теоретичному – емпіричне, дитячому егоцентричному – мислення соціально зрілої людини, антропоцентричному – біоцентричне і т.д.

Мислення, яке сприйматиме вищезазвані загальні закономірності як реальність, а не як лозунги з підручника, потрібно формувати, починаючи з початкової школи. Саме в початковій школі і ще раніше – в дошкільній закладаються підвалини інтелекту, фундаментальні структури мислення. Як вказують психологи, найбільш інтенсивно цей процес відбувається у віці до 12 років. У дітей цього віку неможливо сформувані цілісне світорозуміння, глобальне екологічне мислення, якщо поняття «закон», «закономірність» у змісті освіти 1-6 класів не буде фігурувати.

У моделі освіти сталого розвитку «Довкілля» учні «відкривають» загальні закономірності (найбільш загальні зв'язки) на уроках довкілля, починаючи з 1 класу [2]. Програма інтегрованого курсу «Довкілля» (1-2 кл.) та посібники до неї адаптовані до Державного стандарту НУШ.

У курсі «Довкілля» розвиток логічного мислення не є центральною проблемою, хоча і це одна з основних його задач. Дітям дається не формальна логіка, а можливість пізнати логіку природи, яка, як вказував К.Д. Ушинський, є найбільш доступною і найбільш корисною для дітей. Цю логіку діти пізнають не тільки, вірніше, не стільки із текстів підручника, скільки в безпосередньому спілкуванні з природою – на уроках серед природи, які «сплановані» ще в сиву давнину, бо проводяться у свята українського народу. Вони дають можливість дітям одержувати інформацію безпосередньо в природі («живу їжу») для розвитку свідомості та реалізують

програму екологічного виховання, яка віками формувалася мільйонним розумом нашого народу – зміст, час, послідовність проведення «екологічних заходів» у обрядовому колі українського народу відбиває біологічний годинник нашої землі [3]. Задовго до доповіді «Come On!» у підручниках моделі освіти сталого розвитку «Довкілля» втілюється заклик експертів Римського клубу: «взаємодія дослідника з його об'єктом – базова складова акту пізнання» [1].

Література.

1. Weizsaecker E., Wijkman A. Римский клуб, юбилейный доклад. Вердикт: «Старый Мир обречен. Новый Мир неизбежен!» («Come On!») [Електронний ресурс: <https://matveychev-oleg.livejournal.com/6653054.html>].

2. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Освітня програма «Довкілля»: Концептуальні засади інтеграції змісту природничо-наукової освіти. – Київ-Полтава, ПОІППО, 1999. – 123 с.

3. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Образовательная модель «Логика природы». Концептуальные основы интеграции естественнонаучного образования. М.: Народное образование, 2003. – 239 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ЕЛЕМЕНТ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Джурило А. П.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки,

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

Електронний підручник (анг. *e-Textbooks*) у широкому розумінні включає будь-який електронний матеріал, який можна використовувати як навчальний засіб. Такі матеріали відрізняються за ступенем інтерактивності, що міститься в них.

Перші електронні підручники були лише електронною версією класичної (друкованої) книги. Вони мали ті ж елементи, що й класичні підручники – просто текст і зображення. Електронні книги мали практичну перевагу над класичними підручниками (мобільність, розповсюдження, пошук, редагування помилок, тощо), проте вони не містили жодних дидактичних переваг.

Сучасні електронні підручники – це набагато більше, а ніж просто електронний образ класичних посібників. Вони містять безліч інтерактивних матеріалів, які не можна інтегрувати у паперові книги – аудіо / відеозаписи, різні інтерактивні тести, вікторини та навчальні ігри.

Багато електронних підручників помилково ототожнюють з електронною версією класичного підручника, а тому обгрунтовано ставлять під сумнів їх якість і переваги перед паперовою версією. Тому необхідно проводити точну класифікацію електронних книг і правильно ідентифікувати кожен з них.

Технічно і дидактично найбільш необхідні електронні підручники, що містять тільки текст і зображення, називаються оцифрованими підручниками (анг. *d-Textbooks*). Змістовні інтерактивні підручники називаються багатофункціональними підручниками (анг. *b-Textbooks*), і всі вони, крім оцифрованими підручниками, містять додаткові аудіозаписи і інтерактивні запитання. Найбільш багатофункціональними є інтерактивні підручники (анг. *i-Textbooks*), які містять всі характеристики багатофункціональних навчальних комплексів з елементами високого рівня інтерактивності – навчальні ігри, динамічні структури, інтерактивне вивчення можливості запису відповідей, аналіз продуктивності та інші матеріали, що пов'язані з темою, що вивчається [2, с. 121].

Технологічні переваги інтерактивних підручників по відношенню до інших – це повна придатність контенту *Human – Computer Interaction* («взаємодія людина – комп'ютер» – наукова дисципліна, що вивчає мотивацію людської поведінки при роботі з комп'ютерними системами; об'єднує в собі праці в області комп'ютерних наук, антропології, соціології, ергономіки і психології; слугує основою для проектування інтерфейсів користувача), а також незалежність